

УДК 911.3

Валентина Смаль

ДО ВИВЧЕННЯ ЕКОНОМІКИ ЗНАНЬ: ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПОКАЗНИКІВ

Загально визнаною методологічною проблемою дослідження економіки знань є розробка належної системи показників. У статті запропоновано аналізувати рівень розвитку економіки знань з допомогою двох груп показників. Одна група показників розкриває загальний обсяг витрат на наукові дослідження та їх результативність. Друга сукупність показників характеризує економічні сектори, в яких здебільшого і споживаються нові знання, тобто високотехнологічні галузі промисловості і послуги з інтенсивним використанням знань.

Ключові слова: економіка знань, високотехнологічна промисловість, НДДКР, показник, знання.

Валентина Смаль. К ИЗУЧЕНИЮ ЭКОНОМИКИ ЗНАНИЙ: ФОРМИРОВАНИЕ СИСТЕМЫ ПОКАЗАТЕЛЕЙ.

Общепризнанной методологической проблемой исследования экономики знаний является разработка надлежащей системы показателей. В статье предложено анализировать уровень развития экономики знаний с помощью двух групп показателей. Одна группа показателей раскрывает общий объем расходов на научные исследования и их результативность. Вторая совокупность показателей характеризует экономические сектора, в которых в основном и потребляются новые знания, то есть высокотехнологичные отрасли промышленности и знаниеемкие услуги.

Ключевые слова: экономика знаний, высокотехнологичная промышленность, НИОКР, показатель, знания.

Valentyna Smal. STUDYING THE KNOWLEDGE ECONOMY: FORMING SYSTEM OF INDICATORS.

The development of the system of appropriate indices for knowledge economy research is a recognized methodological problem. This article proposes to analyze the level of development of the knowledge economy using two groups of indicators. One group of indicators reveals total spending on Research and Development and their effectiveness. The second set of indicators characterize the economic sectors that consume the new knowledge. Those sectors are the high-tech industries and knowledge intensive service.

Keywords: knowledge economy, high-tech industry, R & D, an indicator, knowledge.

Вступ. Постановка проблеми. Кардинальне переформатування економічної діяльності, обумовлене зростанням ролі знань, стало предметом активних наукових дискусій. Тема економіки знань стала також важливим елементом виступів багатьох політиків, питанням для обговорення на міжнародних зібраннях, предметом прийняття важливих документів. Наукові напрямки, пов'язані з дослідженням економіки знань, переживають період накопичення інформації, поступово переходячи до її обробки. Проблема полягає у відборі і правильній систематизації великого обсягу даних та шляхах їх аналізу. У зв'язку з цим постає необхідність розробки методичних підходів та метричного інструментарію до вивчення економіки знань, чому присвячене і дане дослідження.

Аналіз досліджень та публікацій. Існують різні шляхи концептуалізації економіки знань, які детально були розглянуті автором в інших статтях [2; 3]. Проте всі дослідники наголошують на зростаючій ролі знань як ресурсу економічного розвитку, розглядаючи економіку знань як стадію розвитку господарства, в якій основними факторами зростання стають втілені у товари та послуги знання, що закладені у технології, матеріали, а також освіту та навички робочої сили.

На думку українських вчених, "економіка знань (знанневомістка економіка) – це економіка, в якій джерелом зростання є як спеціалізовані (наукові), так і повсякденні знання, в результаті використання яких, поряд з природними ресурсами, капіталом і працею домінуючим фактором стають процеси накопичення і використання знань, внаслідок чого постійно зростає конкурентоспроможність економіки" [4, с. 53].

У визначенні британського Департаменту торгівлі та промисловості також вказується на зростаючу залежність економіки від ефективного створення,

здобування, розподілу та використання знань: "економіка знань – це економіка, в якій генерація та використання знань стали відігравати домінуючу роль у створенні багатства... Це не лише розширення меж знань, а й ефективне використання всіх типів знань в різних видах економічної діяльності" [1, с. 31].

У спільній публікації Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) і Світового банку економіка знань визначається як "економіка, що заохочує організації і людей здобувати, створювати, поширювати і використовувати кодифіковані і неявні знання більш ефективно для більшого економічного та соціального розвитку" [5, с. 32].

Такий підхід став добрим підґрунтям для практичних розробок ОЕСР, яка, власне, і була створена для організації і координації наукової і технологічної політики серед країн-членів, якими стали найбільш розвинені країни світу. Розробки ОЕСР, що є більш прикладними з точки зору конкретних досліджень та виявлення рівня розвитку економіки знань країн та регіонів, використані в даному огляді.

Виклад основного матеріалу. Загально визнаною методологічною проблемою дослідження економіки знань є розробка належної системи показників для визначення ефективності та продуктивності створення, розподілу та використання економічно корисних знань. "Розробка нових кількісних та якісних показників або творче використання вже існуючих, є гострою потребою формування більш ефективної наукової та технологічної політики" – зазначають ідеологи концепції економіки, що базується на знаннях [6, с. 82].

Розвиток концепції дав поштовх для розвитку специфічної статистики, яка дозволяє оцінити ступінь сформованості економіки знань у конкретному регіоні чи країні. Усі показники, що використовуються для цього, можна умовно розділити на дві основні групи. Перша характеризує економіку знань, з боку, так би мовити, "входу", що в англійській науковій літературі дістало назву "input". З допомогою

цих показників оцінюється загальний обсяг витрат (сумарних інвестицій) на розвиток сектору, в якому продукуються і поширюються нові знання, їх результативність, яку можна виміряти кількістю патентів, характеристика людських ресурсів, задіяних у секторі науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт (НДДКР). З допомогою другої групи показників економіка знань характеризується з боку "виходу", з відповідною англійською назвою "output". При цьому аналізується інтенсивність виробництва, яке базується на знаннях. Економічні сектори, в яких здебільшого і споживаються нові знання, включають як високотехнологічні галузі промисловості, так і знансеемні послуги. Їх частка у валовій доданій вартості, у загальній зайнятості та експорті визначають рівень знансеемності економіки країни чи регіону.

Одним із важливих індикаторів, що оцінює економіку знань на "вході", є витрати на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи. Саме обсяг витрат та їх частка щодо ВВП разом з особливостями національних систем інновацій обумовлюють нерівність розвитку науки та економіки, що базується на знаннях у країнах світу.

За визначенням Організації економічного співробітництва та розвитку, НДДКР включають креативні роботи, що здійснюються на систематичній основі з метою збільшення обсягу знань, включаючи знання про людину, культуру та суспільство, і використання цих знань для нових винаходів та впроваджень [8].

Відповідно до положень ОЕСР, науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (Research and Development (R&D)) – термін, що стосується трьох видів діяльності: фундаментальних досліджень (basic research), прикладних досліджень (applied research) та дослідних робіт (experimental development).

Найбільш агрегованим показником стану розвитку НДДКР у країнах світу є витрати на такі роботи з боку уряду, національних компаній на території своєї країни, дослідних інститутів, університетів та лабораторій. Для порівняння використовується показник витрат у відсотковому відношенні до ВВП країни та обсяг відповідних коштів у розрахунку на одного жителя країни.

Важливим індикатором, що відображає здатність країни використовувати та впроваджувати знання, є патентна діяльність. Патент – це право інтелектуальної власності на винахід технічного характеру. Термін дії патенту зазвичай триває 20 років. Патентна статистика широко використовується для оцінки інноваційної діяльності країни. Найбільш авторитетними у світі є Європейське патентне відомство (*European Patent Office (EPO)*), Офіс патентів та торгових марок США (*United States Patent and Trademark Office (USPTO)*) та Тристороннє патентне бюро (*Trilateral Patent Offices (TPO)*), яке об'єднує EPO, USPTO та Японський патентний офіс (*Japan Patent Office*) і передбачає реєстрацію патенту на один і той же винахід трьома названими патентними організаціями. У Європейському патентному офісі облік заявок ведеться за роком їх подання, а належність до певної країни – за місцем проживання вина-

хідника. Дані ж Американського офісу патентів та торговельних марок стосуються лише винаходів, які вже отримали патенти і облікуються за роком їх публікації. Тристороннє патентне бюро укладає статистику за роком першого подання заявки до будь-якого з офісів. У зв'язку з такими методологічними відмінностями порівняння даних EPO, USPTO та TPO може здійснюватись із відповідними застереженнями. Безперечно, при аналізі даних слід мати на увазі, що, із зрозумілих причин, лідерами європейської патентної системи є країни Європи, в той час як США має переваги у американській патентній системі.

Найбільш повна інформація з патентної діяльності у європейських країнах міститься у базі даних Європейського патентного офісу. Патенти, зареєстровані Європейським патентним офісом є дійсними на території 36 країн, що підписали Європейську патентну конвенцію (окрім членів ЄС, Швейцарія, Ісландія, Ліхтенштейн, Норвегія, Монако, Сан-Марино, Хорватія, Македонія, Туреччина). Період розгляду заявки EPO триває близько чотирьох років, USPTO – від двох до чотирьох років.

Окрему групу індикаторів, що характеризують економіку знань на "вході", складають показники якісного складу трудових ресурсів як економіки загалом, так і залучених до науково-дослідних робіт.

Розроблена статистичними службами ЭС та ОЕСР статистика трудових ресурсів у сфері науки і технологій (*human resources in science and technology (HRST)*) використовується для оцінки рівня освіченості зайнятих не лише у дослідженнях і розробках, а і в господарстві в цілому. Поняття "наука і технологія" ("*science and technology*") вживається у даному контексті у широкому розумінні. Людські ресурси у сфері науки і технології включають осіб, які відповідають, принаймні, одній з вимог: наявність вищої освіти або зайнятість у науці і технології на посаді професіонала чи фахівця.

Кількісний та якісний склад науково-дослідних кадрів – один з найбільш важливих індикаторів розвитку економіки знань, ключовий фактор формування та поширення знань. Науково-дослідні кадри включають всіх безпосередньо задіяних у НДДКР, їх організації, виконанні, адмініструванні та обслуговуванні. Статистична база Євростату включає інформацію про науково-дослідні кадри в цілому та найбільш важливу їх частину, тобто, дослідників-професіоналів, які створюють нові знання, продукти, процеси, методи, технології.

Доступною для використання є статистична інформація, з якої можна судити про залученість трудових ресурсів регіону чи країни до НДДКР – чисельність дослідників на кожну тисячу зайнятих в економіці в цілому, або частка дослідників у загальній зайнятості.

Відповідно до обраного напрямку дослідження, на "виході" економіка знань оцінюється за рівнем розвитку знансеемних виробництв, які характеризуються: 1) високим рівнем інвестицій в інновації; 2) інтенсивним використанням інноваційних технологій; 3) високоосвіченою робочою силою [12; 13]. Інформація із зайнятості у даних галузях та їх частки у

формуванні валової доданої вартості дозволяє робити висновки про рівень знаннєємності економіки.

ОЕСР спільно з Європейським Союзом (ЄС) розроблено критерії віднесення промислових галузей та секторів сфери послуг до знаннєємних та показники, за якими можна характеризувати економіку знань. Перелік високотехнологічних промислових галузей та послуг з інтенсивним використанням знань представлені у таблицях 1 та 2.

Класифікація виробництв за рівнем розвитку технологій залежно від інтенсивності НДДКР (відсоток оборотних коштів вкладених у НДДКР) базується на так званому "Довіднику Фраскати" ("Frascati Manual"). Він був розроблений на початку 1960-х років і неодноразово редагувався та доповнювався. Зараз використовується шоста його редакція [7]. Спочатку у вжитку була трирівнева класифікація: високо-, середньо-, та низькотехнологічні виробництва. До високотехнологічних (наприклад, фармацевтичне виробництво чи інформаційно-комунікативні технології) були віднесені такі, які витрачали більше 4% оборотних коштів на НДДКР; до середньо-

технологічних (виробництво транспортних засобів) – такі, де відповідні витрати склали менше чотирьох, але більше одного відсотка та низькотехнологічні виробництва (харчова чи текстильна промисловість) витрачають менш як 1% оборотних коштів на науку [9].

Частка високотехнологічних виробництв виявилась незначною навіть у найбільш розвинених країнах і було вирішено запровадити чотирирівневу класифікацію з такими показниками частки оборотних коштів (частка о.к.), витрачених на наукові дослідження:

високотехнологічні виробництва: НДДКР/ частка о.к.>5%

високотехнологічні виробництва середнього рівня складності: 5%>НДДКР/ частка о.к.>3%

середньотехнологічні виробництва: 3%>НДДКР/ частка о.к.>0,9%

низькотехнологічні виробництва: 0,9%>НДДКР/ частка о.к.>0%.

Галузевий склад кожної із груп подано у табл. 1.

Таблиця 1

**Групування галузей промисловості, залежно від рівня розвитку технологій
(відповідно до Класифікації видів діяльності Європейського Союзу NACE Rev. 1.1)**

Групи галузей промисловості	Коди та назви галузей
високотехнологічні	24.4 Виробництво фармацевтичної продукції, біопродуктів; 30 Виробництво офісного устаткування та електронно-обчислювальних машин; 32 Виробництво апаратури для радіо, телебачення та зв'язку; 33 Виробництво медичної техніки, вимірювальних засобів, оптичних приладів та устаткування, годинників 35.3 Виробництво літальних апаратів, включаючи космічні
високотехнологічні виробництва середнього рівня складності (середньовисокотехнологічні)	24 Хімічне виробництво, за винятком 24.4 29 Виробництво машин та устаткування 31 Виробництво електричних машин та устаткування; 34 Виробництво автомобілів, причепів та напівпричепів; 35 Виробництво інших транспортних засобів, за винятком 35.1 та 35.3
середньотехнологічні	23 Виробництво коксу, продуктів нафтоперероблення та ядерних матеріалів; 25-28 Виробництво гумових та пластикових виробів; інших видів неметалевої мінеральної продукції; металургійне виробництво готових металевих виробів 35.1 Будівництва та ремонт суден
низькотехнологічні	15-22 Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів; текстильне виробництво; виробництво одягу, хутра та виробів з хутра; шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів; оброблення деревини та виробництво виробів із деревини, окрім меблів; виробництво паперової маси, паперу, картону та виробів із них; видавнича та поліграфічна діяльність, тиражування записаних носіїв інформації 35-36 Інші виробництва

Укладено автором за [10]

Статистичними службами Євросоюзу та ОЕСР була також розроблена класифікація видів послуг залежно від рівня інтенсивності використання знань. Відповідно до неї всі послуги, виділені у Класифікаторі видів економічної діяльності ЄС (NACE, Rev. 1.1), об'єднані у дві групи (табл. 2). При цьому враховується рівень кваліфікації працівників, складність обладнання, витрати на дослідження та розробки. Для першої групи послуг характерним є інтенсивне

використання знань, тому в структурі зайнятості переважають висококваліфіковані освічені спеціалісти різних галузей. Незалежно від професійної спеціалізації, знаннєві послуги активно використовують інформаційні технології. Дані послуги можуть самі слугувати джерелами інформації та знань (лекції, консультування) або використовувати знання для надання проміжних послуг для виробничих процесів своїх клієнтів (наприклад, комунікативні або

комп'ютерні послуги). Послуги з інтенсивним використанням знань є складовою частиною економіки знань.

Таблиця 2

Класифікація видів послуг у залежності від рівня інтенсивності використання знань

Види послуг у залежності від рівня інтенсивності використання знань	Коди та назви видів діяльності відповідно до Класифікатора видів економічної діяльності ЄС (NACE, Rev. 1.1)
Послуги з інтенсивним використанням знань (Knowledge-intensive Service (KIS))	61 Водний транспорт; 62 Авіаційний транспорт; 64 Діяльність пошти та зв'язку; 65-67 Фінансове посередництво; 70-74 Операції з нерухомим майном; Оренда; Діяльність у сфері інформатизації; НДДКР; Діяльність у сферах права, бухгалтерського обліку, інжинірингу; Надання послуг підприємцям; 80 Освіта; 85 Охорона здоров'я та соціальна робота; 92 Рекреаційна, культурна та спортивна діяльність
З них – високотехнологічні послуги (high-tech KIS)	64 Діяльність пошти та зв'язку; 72 Діяльність у сфері інформатизації; 73 НДДКР
Послуги з менш інтенсивним використанням знань (Less Knowledge-intensive Service (LKIS))	50-52 Торгівля автомобілями та мотоциклами, їх технічне обслуговування та ремонт; 55 Готелі та ресторани; 60 Наземний та трубопровідний транспорт; 63 Додаткові транспортні послуги та допоміжні операції; Послуги з організації подорожувальників; 75 Державне управління; Діяльність у сфері оборони та у сфері охорони громадського порядку та безпеки; 90 Санітарні послуги, прибирання сміття і знищення відходів та подібні види діяльності; 91 Діяльність громадських організацій; 93 Інші види послуг; 95-97 Діяльність домашніх господарств; 99 Діяльність екстериторіальних організацій

Укладено автором за даними Євростату

Важливим індикатором розвитку економіки знань на "виході" є також експорт високотехнологічних товарів, який свідчить про рівень розвитку високотехнологічних галузей. Окрім того, це важливий фактор розвитку нових знань, їх трансформації у нові товари. Розвиток високотехнологічного експорту спонукає до вкладення коштів у дослідження та розробки. Низький рівень високотехнологічного експорту свідчить про технічну відсталість країни, низьку міжнародну конкурентоздатність національної економіки, вразливість до різних потрясінь на світових ринках, низький рівень інноваційної діяльності, підвищену значимість низькотехнологічних енергетичних сировинноємних виробництв.

ОЕСР розроблено перелік товарів високотехнологічного експорту (Standard International Trade Classification (SITC)). В основі цього переліку - результати розрахунків частки витрат на НДДКР в обсягах продажу 126 категорій товарів по 6 країнах - членах ОЕСР: Сполучені Штати Америки, Японія, Німеччина, Італія, Швеція, Нідерланди у 1985–1990 рр. Ті товари, частка НДДКР яких була вищою за середню по галузі, тобто більше 3,5% виручки від реалізації, визначили як високотехнологічні. У 2006 р. Статистична комісія ООН затвердила нову редакцію SITC – Rev.4. У зв'язку з цим, Євростат переглянув діючий стандарт і на початку 2009 р. подав новий – High-technology products list – SITC Revision 4 [1]. Згідно зі Стандартною міжнародною торговельною класифікацією (SITC) до високотехнологічних експортних товарів належить:

- авіакосмічна продукція;
- озброєння;
- комп'ютери та офісні машини;
- електронна та телекомунікаційна апаратура

- фармацевтична продукція;
- прилади для дослідження;
- електричні машини;
- неелектричні машини;
- хімічні продукти.

Застосування вищевказаного переліку дозволяє оцінити масштаби міжнародної торгівлі високотехнологічними товарами та виявити спеціалізацію країн у певних секторах.

Для аналізу ролі країн у світовому ринку високотехнологічної продукції використовується показник їх частки у загальному обсязі високотехнологічного експорту чи імпорту. Цей показник дає уявлення про лідерів світової торгівлі високотехнологічної продукції, але не враховує роль високотехнологічного сектору у торгівлі окремо взятої країни. З метою аналізу значимості високотехнологічної продукції у експорті країн використовується показник її частки у загальному обсязі національного експорту.

Здійснення порівняльного аналізу рівня розвитку економіки знань України з іншими країнами неминує стикається з проблемою нестачі або відсутності з'ясованої статистичної інформації, оскільки у нашій країні лише розпочата робота зі створення науково-методичного та інформаційно-статистичного інструментарію визначення й оцінювання інноваційного розвитку економіки. На початку 2010 р. (19.02.2010) Міністерством економіки України був виданий наказ № 160 "Про затвердження методики приведення механізму аналітично-статистичного спостереження стану інноваційного розвитку економіки у відповідність із стандартами Організації економічного співробітництва і розвитку та ЄС". Це було зроблено з метою забезпечення оці-

нки рівня науково-технічного та інноваційного розвитку України на макrorівні у порівнянні з країнами Організації економічного співробітництва і розвитку та Євросоюзу. Над методикою визначення та оцінювання високотехнологічної виробничої сфери країни працюють фахівці Державної служби статистики України та Державного підприємства "Державний інститут комплексних техніко-економічних досліджень" (ДП ДІКТЕД) Мінпромполітики України. Ними розроблена "Методика ідентифікації українських високотехнологічних промислових підприємств" (затверджено наказом Мінпромполітики України від 08.02.2008 р. № 80) і форма № 1-технологія "Обстеження потенціалу виробництва високотехнологічної промислової продукції за період 2005–2007 рр." (наказ Держкомстату України від 23.06.2008 р. № 207). Окрім того, ДІКТЕД у 2006 році адаптував Список високотехнологічних товарів (High Technology Products List – SITC Rev.3), за яким збирається інформація про міжнародну торгівлю високотехнологічними товарами, до Українського класифікатора товарів зовнішньоекономічної діяльності і, в результаті, сформував Перелік високотехнологічних товарів. На його основі Державна митна служба України здійснює моніторинг експортно-імпортних товаропотоків.

Розробки ДП ДІКТЕД мають велике значення оскільки дозволяють зіставити українські статистичні дані та статистичну інформацію країн ЄС і ОЕСР та проводити компаративні суспільно-географічні й економічні дослідження у тому числі і на основі запропонованого у даному дослідженні підходу, що передбачає всебічний аналіз знаннєємності економіки як з боку "входу", так і "виходу".

Висновки. Економіка знань – це стадія розвитку господарства, в якій основними факторами зрос-

тання стають втілені у товари та послуги знання, що закладені у технології, матеріали, а також освіту та навички робочої сили. Наукові напрямки, пов'язані з дослідженням економіки знань, переживають період накопичення інформації, поступово переходячи до її обробки. Проблема полягає у відборі і правильній систематизації великого обсягу даних та шляхах їх аналізу.

З метою оцінки ступеня сформованості економіки знань у конкретному регіоні чи країні пропонується статистичні показники, що використовуються для цього, розділити на дві основні групи. Одна група показників розкриває загальний обсяг витрат на наукові дослідження та їх результативність: витрати на НДДКР; кількість заявок на отримання патентів; витрати на інформаційно-комунікаційні технології; кількість користувачів всесвітньою мережею Інтернет; частка дослідників у загальній зайнятості населення та інші. Друга сукупність показників характеризує економічні сектори, в яких здебільшого і споживаються нові знання, тобто високотехнологічні галузі промисловості і знаннєємні послуги: зайнятість у високотехнологічному сервісі; частка високотехнологічної промислової продукції у загальному обсязі експорту промислової продукції; частка високотехнологічної промислової продукції у загальному обсязі експорту в цілому; зайнятість у високотехнологічній та середньо-високотехнологічній промисловості.

Важливим завданням статистичної служби України є розробка та збір зіставної з ЄС та ОЕСР статистичної інформації, що дозволить здійснення порівняльного аналізу рівня розвитку економіки знань України з іншими країнами світу.

Список використаних джерел:

1. *Інноваційна політика України потребує змін* // Діловий вісник. – 2010. – №6 (193), [Електронний ресурс] – Режим доступу до журн.: <http://www.ucci.org.ua/synopsis/dv/2010/dv1006081.ua.html>
2. *Смаль В.В. "Економіка-на-знаннях": до розвитку концепції* / В.В. Смаль // *Економічна та соціальна географія*. – 2009. – Вип. 59. – С. 41-53.
3. *Смаль В.В. Теоретико-методологічні підходи до вивчення економіки знань* / В.В. Смаль // *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Географія*. – Тернопіль : СМП "Тайп", - №2 (випуск 28) – 2010. – С. 3-7.
4. *Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України: В 3 т./ За ред В.М. Гейця, В.П. Семиноженка, Б.С. Кваснюка*. – К.: Фенікс, 2007.
5. *Dahlman C., Andersson T. Korea and the knowledge based economy: making transition*. – Paris, OECD and World Bank Institute, 2000 – 152 p.
6. *David P. Assessing and expanding the science and technology knowledge base* / P. David., D. Foray // *STI Review*. – 1995. – № 16. – P. 13-68.
7. *OECD. Frascati Manual 2002 – Proposed standard practice for surveys of research and experimental development (Sixth revision)*. – Paris, 2002. – 255 p.
8. *OECD. The Knowledge-based economy in 1996, Science Technology and Industry Outlook*. – Paris, 1996. [Електронний ресурс] – Режим доступу : [http://www.oecd.org/document/62/0,3746,en_2649_34273_1814439_1_1_1_1,00&en-US\\$01DBC.html](http://www.oecd.org/document/62/0,3746,en_2649_34273_1814439_1_1_1_1,00&en-US$01DBC.html)
9. *OECD. OECD Science and Technology Indicators, (R&D, Innovation and Competitiveness) No 2*. – Paris : OECD, 1986 – 117 p.
10. *OECD. Science and technology policy – Review and Outlook*. – Paris, 1994. – 314 p.
11. *Radosevic S. The knowledge-based economy in Central and Easter Europe: An Overview of Key Issue* // *The knowledge-based economy in Central and Easter Europe: Countries and Industries in a Process of Change*. – 2006. – Palgrave Macmillan. – P. 31-53.
12. *Webb C. Knowledge-Based Industries: DSTI/EAS/IND/ SWP, № 13* / C. Webb. – Paris : OECD – 2001. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.oecd.org/officialdocumentssearch>

13. Webb C. *Knowledge-Based Industries: DSTI/EAS/IND/ SWP, № 5 / C. Webb – Paris : OECD –2000. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.oecd.org/officialdocumentssearch>*

УДК: 911.3.30 (477)

Микола Барановський

МЕХАНІЗМИ СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ДЕПРЕСИВНИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ: ІНСТИТУЦІЙНІ АСПЕКТИ

Проаналізовано існуючу в Україні нормативно-законодавчу базу, яка регламентує механізми визначення депресивних територій різного типу та заходи активізації їх розвитку, коротко охарактеризовано світовий досвід підтримки проблемних територій, встановлено чинники, які перешкоджають розробці ефективних механізмів стимулювання розвитку проблемних регіонів в Україні, визначено рівень фінансування заходів санації депресивних територій, розкрито сутність нових підходів до проблеми активізації розвитку депресивних територій різного типу, проаналізовано змістовну сутність, джерела та обсяги фінансування, пріоритетні цілі та завдання існуючих угод регіонального розвитку, укладених між окремими територіями і Кабінетом Міністрів України, окреслено ймовірні шляхи удосконалення механізмів стимулювання розвитку депресивних територій в Україні.

Ключові слова: депресивні території, регіональна політика, угоди регіонального розвитку, стимулювання розвитку проблемних територій.

Николай Барановский. МЕХАНИЗМЫ СТИМУЛИРОВАНИЯ РАЗВИТИЯ ДЕПРЕССИВНЫХ ТЕРРИТОРИЙ УКРАИНЫ: ИНСТИТУЦИОННЫЕ АСПЕКТЫ. Проанализирована существующая в Украине нормативно-законодательная база, которая регламентирует механизмы определения депрессивных территорий разного типа и меры активизации их развития, кратко охарактеризован мировой опыт поддержки проблемных территорий, установлены факторы, которые препятствуют разработке эффективных механизмов стимулирования развития проблемных регионов в Украине, определен уровень финансирования мер санации депрессивных территорий, раскрыта сущность новых подходов к проблеме активизации развития депрессивных территорий разного типа, проанализирована содержательная сущность, источники и объемы финансирования, приоритетные цели и задачи существующих соглашений регионального развития, заключенных между отдельными территориями и Кабинетом Министров Украины, определены вероятные пути усовершенствования механизмов стимулирования развития депрессивных территорий в Украине.

Ключевые слова: депрессивные территории, региональная политика, соглашения регионального развития, стимулирование развития проблемных территорий.

Mykola Baranovsky. MECHANISMS OF DEVELOPMENT STIMULATION OF THE DEPRESSED TERRITORIES OF UKRAINE: INSTITUTIONAL ASPECTS. The existing normative legal base of Ukraine which regulates the mechanisms of defining the depressed areas of different types and measures for their activation is analyzed; the world experience of problem territories support is briefly characterized; the factors that prevent from making efficient mechanisms of development stimulation of problem regions in Ukraine are determined; the level of financing the sanitation actions of the depressed areas are defined; the gist of new approaches to the problem of activating the development of depressed territories of different types is divulged; the essence, sources and volumes of financing, the priority targets and tasks of the existing regional development agreements concluded between some territories and the Cabinet of Ukraine are analyzed; the possible ways of mechanisms improvement of stimulation of Ukrainian depressed areas development are described.

Keywords: depressed territories, regional policy, agreements of regional development, stimulation of problem territories development.

Актуальність дослідження. Постановка проблеми. Проблемні території були і залишаються головним об'єктом державної регіональної політики у більшості країн світу. В Україні становлення регіональної політики ще триває, свідченням чого є відсутність Закону України "Про основи державної регіональної політики", численні вади діючого Закону України "Про стимулювання розвитку регіонів", яким регламентуються критерії виділення та заходи санації депресивних територій. Залишилися нереалізованими цілі та завдання адміністративно-територіальної реформи. Водночас існування в Україні депресивних територій не підлягає сумніву, а тому потреба у розробці заходів стимулювання їх розвитку залишається надзвичайно актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інтерес державних управлінців і науковців до проблематики депресивних територій вирізняється хвилеподібністю. Найбільш значна кількість наукових публікацій, присвячених загальним питанням

управління розвитком територій, методологічним і методичним аспектам виокремлення депресивних територій різного типу, пошуку механізмів стимулювання їх розвитку припадає на кінець 90-х років ХХ ст. і на початок 2000-х років ХХІ ст. Це було викликано обговоренням концептуальних положень нової для України державної регіональної політики та законопроекту "Про стимулювання розвитку регіонів". Ґрунтовні напрацювання з даної проблематики мають Б. Данилишин, М. Долішній, З. Герасимчук, Ф. Заставний, І. Сторонянська, В. Коломийчук, С. Романюк. В останні роки інтерес до проблем регіонального розвитку помітно послабився. Із офіційного сайту Міністерства регіонального розвитку та будівництва зник законопроект "Про основні засади державної регіональної політики", а відтак припинилося його публічне обговорення. У кількох останніх бюджетах України кошти, передбачені чинним законодавством на стимулювання розвитку депресивних територій, не виділяються, офіційний перелік таких територій також відсутній. Разом з тим такий стан справ не знімає з порядку денного питання про ре-